

افزایش سودآوری و تزریق منابع به تولید

امروزه در تمام دنیا محل اصلی کسب درآمد بانکها از طریق اخذ کارمزد به ازای ارائه خدمات است. با این حال هنوز فعالیت اساسی بانکهای ایرانی واسطه‌گری وجوه است. در این سیستم بانکی به ازای سرمایه‌گذاری‌های صورت‌گرفته در راستای ارائه خدمات که قطعاً هزینه‌های هنگفتی را هم به دنبال خواهد داشت، هیچگونه کارمزدی دریافت نمی‌شود. در مقابل، از طریق مابه‌التفاوت نرخ سود پرداختی به سپرده‌گذاران و نرخ سود دریافتی از تسهیلات درآمد عملیاتی کسب می‌شود.

این روش کسب درآمد که بانکهای داخلی به ناچار در پیش گرفته‌اند، پیامدهای مخربی برای اقتصاد خواهد داشت چراکه با تمرکز بانکها برای کسب درآمد از طریق واسطه‌گری وجوه، شاهد افزایش مستمر نرخ سود سپرده و نرخ سود تسهیلات خواهیم بود و در نتیجه منابع کمتری به سمت بخش تولید خواهد رفت. همچنین سهم بیشتری از منابع به سوی فعالیت‌های غیرمولد سوق داده خواهد شد که خود منجر به افزایش دلالتی و واسطه‌گری بانکها می‌شود.

یکی دیگر از معضلاتی که شبکه بانکی کشور با آن روبه‌رو است، افزایش بنگاهداری بانکها در چند سال اخیر است، اخیراً بانک مرکزی به شدت در قبال این رفتار از خود موضع نشان داده و بانکها را از انجام چنین فعالیت‌هایی منع کرده است. این در حالی است که این مشکل نتیجه محدودیت بانکها برای کسب درآمدهای جدید است. زیرا آنها نمی‌توانند در ازای ارائه خدمات به مشتریان خود کارمزد دریافت کنند و ناچارند برای کسب درآمد به سمت بنگاهداری روی بیاورند. در حال حاضر، بانکها در بخش‌های الکترونیک سرمایه‌گذاری می‌کنند و هزینه‌های قابل ملاحظه‌ای را برای توسعه خدمات متحمل می‌شوند، اما در قبال ارائه خدماتی که به مشتریان خود می‌دهند، هیچ کارمزدی دریافت نمی‌کنند و این روند منجر به زیان‌ده شدن بانکها و کمبود منابع آنها می‌شود.

به اعتقاد بسیاری از کارشناسان، بانکها برای افزایش سودآوری مجبور به سرمایه‌گذاری در بازارهای موازی همچون ارز و مسکن می‌شوند که خود تبعات جبران‌ناپذیری را به بدنه اقتصاد تحمیل خواهد کرد. آنها بر این باورند که بهترین راه حل مشکلات کنونی نظام بانکی، جایگزین نمودن کارمزد با نرخ سود سپرده است.

اما در ایران بر خلاف رویه بین‌المللی در امر بانکداری، نرخ سود تسهیلات بسیار زیاد است و بخش عمده‌ای از سودآوری بانکها از این محل صورت می‌گیرد.

در مقابل، با توجه به پایین بودن کارمزدهای بانکی نسبت به مقادیر معمول در جهان و هزینه‌های سنگین ارائه خدمات الکترونیک، موضوع کارمزدها تا کنون به طور جدی در دستور کار قرار نگرفته است. البته تابستان سال گذشته بحث هدفمند کردن کارمزدهای پرداختی در بخش خدمات الکترونیک مطرح شد و در رأس آن دریافت کارمزد از کارت‌خوان‌ها مورد بررسی قرار گرفت که جنجال بسیاری ایجاد کرد. از سویی، دریافت کارمزد در قبال خدمات پیامکی از سوی یکی از بانکها نیز واکنش‌های تندی را در پی داشت که در نهایت به دلیل اقدامات و مخالفت‌های صورت گرفته توسط اصناف و فعالان اقتصادی، طرح بانک مرکزی از دستور کار خارج شد.

بانک مرکزی بر این باور است که باید در ازای ارائه خدمات، هزینه‌های ناشی از آن را از مشتریان گرفت، چراکه هزینه‌های هنگفت خدمات بانکداری الکترونیک به زیان شبکه بانکی است. در این میان، رئیس کل بانک مرکزی نیز معتقد است باید بار تامین هزینه بانکها به تدریج از درآمد ناشی از واسطه‌گری به سمت درآمدهای حاصل از خدمات حرکت کند.

در حال حاضر خدمات ارائه شده در سیستم بانکداری الکترونیکی برای بانکها زیان‌ده است و درآمد بانکها از کارمزدهای دریافتی در این حوزه کمتر از ۱۰ درصد هزینه‌های آنهاست با توجه به شرایط اقتصادی ایران، در حال حاضر سیستم بانکی بیش از پیش به راه‌های کسب درآمد جدید و باثبات نیازمند است.

به بیان دیگر، هزینه دریافتی از کاربران خدمت پیام کوتاه بسیار ناچیز خواهد بود، اما در مقابل می‌تواند برای بانکها منبع سودآور خوبی به حساب بیاید به طوری که با پرداخت هزینه جزیی این خدمات توسط کاربران، ضمن کاهش هزینه بانکها، قیمت تمام شده پول نیز کاهش یافته و تبع آن نرخ سود تسهیلات نیز کاهش خواهد یافت.

اخیراً بانکداری الکترونیک و عملیات اینترنتی نفوذ بالایی میان شهروندان داشته است و نظام بانکی برای تقویت این حوزه هزینه‌های هنگفتی را متحمل می‌شود تا مردم را از حضور فیزیکی در شعبه‌های بانکی منع کنند. در حال حاضر سیستم بانکی برای کاهش هزینه‌های بانکی و ترغیب مردم به انجام امور بانکی از راه دور آن هم بدون پرداخت هزینه و یا با کمترین هزینه ممکن و با صرف حداقل زمان برای پرداخت قبوض، اقساط، انتقال وجه و... را به فضای مجازی و تلفنهای همراه نسل جدید سپرده است. اما چرا مردم نباید در قبال چنین خدماتی هیچ گونه هزینه‌ای پرداخت کنند..

براساس آمارهای بانک مرکزی، حدود ۱۵ هزار نفر به طور مستقیم و ۳۰ تا ۳۵ هزار نفر به طور غیرمستقیم در زمینه فعالیت شرکت‌های خدمات پرداخت الکترونیک بانکی فعال هستند و در مجموع این یک صنعت ۵۰ هزار نفری است.

از سویی، متوسط هزینه پرداخت حقوق هر یک از فعالان مستقیم این صنعت سالانه ۳۰ میلیون تومان است و بنابراین، سالانه ۴۵۰ میلیارد تومان هزینه پرسنل شرکت‌های خدمات پرداخت الکترونیک است.

بنابراین، مجموع هزینه‌هایی که باید انجام شود ۸۸۰ میلیارد تومان در سال است تا سیستم و شبکه پرداخت‌های الکترونیک سرپا بماند و این به شرطی است که شرکت های خدمات پرداخت الکترونیک از تسهیلات بانکی با سود ۲۵ درصد استفاده نکرده باشند و اگر تسهیلات را محاسبه کنیم، مجموع هزینه شرکت‌های پشتیبان خدمات پرداخت‌های الکترونیک به ۱۴۰۰ میلیارد تومان در سال می‌رسد.

حال اگر این شرکت‌ها زیر ۸۸۰ میلیارد تومان درآمد داشته باشند در زیان به سر می‌برند و اگر فکری برای سیستم خدمات پرداخت‌های الکترونیکی نشود به مرور این سیستم از دست خواهد رفت.

پس برای اینکه مردم اینگونه خدمات الکترونیکی را که برای بانکها پر هزینه است از دست ندهند و مجبور نشوند تا دوباره برای انجام هر یک از خدمات بانکی وقت بسیاری را صرف کنند، مبلغی به عنوان کارمزد به بانک پرداخت کنند.

با این اوصاف، از آنجا که اخذ کارمزد یکی از ارکان اصلی بانکداری مدرن محسوب می‌شود، بهتر است بانک‌های ایرانی درآمدهای کارمزد را جایگزین درآمدهای حاصل از نرخ سود تسهیلات کنند. این موضوع نیازمند تصمیم‌گیری مناسب و بجای مسئولان بانک مرکزی است تا هر چه سریعتر برنامه کسب درآمدهای کارمزدی بانک‌ها را در دستور کار خود قرار دهند و با ارائه طرح‌ها و روش‌های اصولی و منطبق با شرایط کلان اقتصاد کشور آن را به اجرا درآورند. اجرای صحیح این اقدامات می‌تواند منجر به افزایش سودآوری بانک‌ها شده و با افزایش منابع بانکی و تزریق منابع مالی به بخش‌های مولد اقتصادی در جهت خروج از رکود نیز گام برداشت.